

## انگلو فیلی به نام سیدضیا

۱۷ خرداد ۱۳۹۷ ساعت ۱۵:۰۵

همکاری سیدضیا با انگلیس تا حدی بود که بعد از ترور رزم آرا در سال ۱۳۲۹، وقتی اسدالله اعلم از طرف محمدرضا شاه به دیدار فرانسویس شپرد سفیر انگلستان در تهران شتافت تا درباره کابینه بعدی با او مشورت کند، سیدضیاالدین به عنوان نامزد مورد علاقه شپرد معرفی شد...

کافه تاریخ - مقالات

سیدضیاالدین طباطبائی یکی از شخصیت‌های سیاسی معاصر در کشور است که نامش بیشتر با کودتای ۱۲۹۹ پیوند خورده است. سیدضیا، با کودتا رسماً وارد فعالیت‌های سیاسی در رژیم پهلوی گردید و تا دوره پهلوی دوم در راستای منافع انگلستان به فعالیت‌های خود ادامه داد. معمولاً بیشتر نوشته‌ها و تحقیقات موجود در رابطه با این شخصیت به فعالیت‌های وی دوران پهلوی اول محدود است؛ اما سیدضیا در دوران پهلوی دوم نیز همچنان به فعالیت‌های سیاسی مهمی پرداخت که معمولاً کمتر به آن اشاره می‌شود. با این مقدمه در ادامه این نوشته، فعالیت‌های سیاسی وی در دوران پهلوی دوم بررسی می‌گردد. سیدضیاالدین طباطبائی که بود؟

آغاز فعالیت‌های سیاسی سیدضیا با جنبش مشروطه رقم خورد. همزمان به شکل‌گیری این جنبش، وی با فعالیت در روزنامه‌نگاری به حمایت از مشروطه‌طلبان پرداخت. عمده فعالیت‌های آغازین سیدضیا در شیراز بود که البته بعدها به دلیل مشکلاتی همچون توقیف روزنامه و... در تهران ادامه یافت. در تهران و طی اتفاقات گوناگون زندگی متفاوت و متعارضی چون انتشار نشریات جدید تا پناهنده‌گی در تهران برای وی رقم خورد. البته خود وی نیز از نظر رفتاری با تناقضاتی مواجه بود. سیدضیا علاوه بر بلژیک، در سال ۱۲۸۸ در فرانسه و انگلیس پناهنده شد و در همان سال که در خارج به سر می‌برد، با شرکت در جشن تاجگذاری ژرژ پنجم، به عنوان نماینده مطبوعات ایران از سوی دیپلمات‌های انگلیسی به عنوان مشاور، رایزن فرهنگی و سیاسی مورد توجه واقع شد. وی در نهایت در آستانه کودتای ۱۲۹۹ به تهران آمد و با کمک و مساعدت انگلیس به انتشار روزنامه رعد پرداخت. در این دوران سیدضیا به یکی از طراحان و همدستان اصلی کودتای ۱۲۹۹ تبدیل شد. نقش وی در کودتا به حدی پررنگ بود که «اصرار داشت در زمان خود تنها کسی بوده که کودتا را در معنی واقعی کلمه انجام داده است.» هر چند کاملاً آشکار است که وی با زمینه‌سازی و کمک انگلیس وارد کشور و طرح کودتا شد. با این حال بعد از کودتا وی مأمور تشکیل کابینه شد که در نهایت بعد از مدت

کوتاهی سقوط کرد و به دلایلی رابطه وی با رضاخان تیره شد. بعد از آن سیدضیا با دریافت مبلغی پول به کشورهای خارجی از جمله فلسطین رفت و مشهور است که در آنجا نیز به نفع انگلیس دست به اقدامات زیادی زد. در هر صورت دوران فعالیت سیدضیا در دوره پهلوی بیشتر در کشورهای خارجی از جمله فلسطین سپری شد.

فعالیت‌های سیدضیا در دوران پهلوی دوم

سیدضیا به فاصله کمی بعد از سقوط رضاشاه از قدرت به کشور بازگشت. گفته می‌شود این بار نیز انگلیس حامی و عامل اصلی وی در بازگشت به ایران بود. همکاری سیدضیا با انگلیس تا حدی بود که بعد از ترور رزم آرا در سال ۱۳۲۹، وقتی اسدالله اعلم از طرف محمدرضاشاه به دیدار فرانسویس شپرد سفیر انگلستان در تهران شتافت تا درباره کابینه بعدی با او مشورت کند، سیدضیاالدین به عنوان نامزد مورد علاقه شپرد معرفی شد. ۳ با این حال علیرغم آنکه در این دوره نام چندان از سیدضیا دیده نمی‌شود؛ اما اقدامات سیاسی مهمی از سوی وی صورت گرفت. به عبارتی نقش پررنگ سیدضیا را در این دوره می‌توان در امور مختلفی مشاهده نمود. صدرالدین الهی در بخشی از خاطرات خود در کتاب "سیدضیا: عامل کودتا" به مواردی چون مخالفت او با تصویب لایحه‌ای مبنی بر «اعطای صفت ایرانی‌الاصل» به فوزیه برای ازدواج با محمدرضا، ولیعهد مخالفت با انقلاب سفید و... اشاره کرده است ۴ که البته به تشریح کامل و علل این ماجرا پرداخته نشده است.

سیدضیا بعد از بازگشت به ایران، توانست به عنوان نماینده یزد و البته انگلوفیل‌ها به مجلس چهاردهم راه یابد و همزمان با آن، انتشار مجدد روزنامه کاروان و رعد را نیز به راه اندازد. سیدضیا در سال ۱۳۲۳ اقدام به تشکیل احزابی چون وطن و اراده ملی نیز نمود. بعد از آن مدتی توسط قوام‌السلطنه دستگیر و راهی زندان شد؛ ظاهراً این موضوع به دلیل مسئله آذربایجان و زندانی کردن برخی از عوامل انگلیس و جلب توجه و اعتماد روسیه بود؛ زیرا بسیاری از عوامل انگلیس با روسیه و حزب توده مخالف بودند. البته وقتی در سال ۱۳۲۷ دفتر مرکزی حزب توده به دموکرات‌های قوام و سیدضیا پیوستند تا جبهه‌ای مطبوعاتی علیه دیکتاتوری تشکیل دهند، سیدضیا اعلام کرد اگر نخست‌وزیر می‌شد حزب توده را از فشارها و محدودیت‌های پلیس خلاص می‌کرد؛ زیرا حزب توده یک سازمان میهن پرست و پایبند قانون است. ۵ هر چند به نظر می‌رسد این موضع‌گیری بیشتر جنبه سیاسی و تبلیغاتی جهت کسب قدرت داشته است. چنانچه اتحادیه ابریشم بافان طرفدار حزب توده در مازندران هشدار داده بودند که سیدضیا می‌کوشد با تحریک فارس‌ها علیه آذری‌ها سازمان را نابود کند. ۶ با این حال حربه تبلیغاتی یا سیاسی سیدضیا در نهایت چندان موفقیت آمیز نبود و علیرغم تلاش‌های انگلیس برای انتصاب وی به نخست‌وزیری، ناکام ماند. بعد از این موضوع سیدضیا در سال ۱۳۴۰ بار دیگر شانس خود را برای کسب پست نخست‌وزیری امتحان نمود؛ اما باز هم شکست خورد و بعد از آن با تغییر رویه زندگی خود ظاهراً از عرصه سیاست خارج شد. سیدضیا اگر چه تأکید کرده بود از سیاست کناره گرفته است ولی در این دوره منزل وی تجمع بسیاری از مقامات لشکری و کشوری، دوستان و اقارب وی و سیاسیون بود که در هر هفته دوبار به دیدن وی می‌آمدند و راجع به مسائل سیاسی روز با سیدضیا به گفتگو پرداختند. در بعضی از این نشست‌ها، مستشاران خارجی و یا وابستگان سیاسی و مطبوعاتی کشورهای خارجی نیز شرکت می‌کردند. ۷ سیدضیا اواخر عمر خود را به کشاورزی و دامداری پرداخت و در نهایت در سال ۱۳۴۸ در ۸۰ سالگی فوت کرد.

بررسی فعالیت‌های سیاسی سیدضیا در دوره پهلوی دوم نشان داد که وی در این دوره با کسب فرصت و قدرت سیاسی، مجال بیشتری جهت عرض‌اندازی سیاسی پیدا کرد. این فرصت که بخش مهمی از آن مرهون حمایت‌های انگلیس بود، نشاندهنده گرایش شدید انگلوفیلی سیدضیا نیز است. درواقع می‌توان سیدضیا و شخصیت‌های سیاسی مشابه وی را از مهمترین عوامل

تأمین منافع سیاسی و اقتصادی انگلستان دانست که ضمن بهره‌مندی آنان از مناصب سیاسی، باعث تأمین منافع کشور  
مداخله‌گر نیز می‌شد.

#### فهرست منابع

۱. ژان پیر دیگار، یان ریشارد برنارد هورکاد، ایران در قرن بیستم، ترجمه عبدالرضا هوشنگ مهدوی، تهران، البرز، ۱۳۷۸ش، ص ۹۹
۲. صدرالدین الهی، سیدضیا مرد اول یا مرد دوم کودتا، لندن، ناشر شرکت کتاب، ۱۳۹۰، ص ۶۵
۳. علیرضا ازغندی، روابط خارجی ایران (۱۳۲۰-۱۳۵۷) تهران: نشر قومس، ۱۳۸۴، چاپ ششم، ص ۱۹۴
۴. صدرالدین الهی، سیدضیا: عامل کودتا، تهران، فردوس، ۱۳۹۲، صص ۲۶۹-۲۷۹
۵. یرواند آبراهامیان، ایران بین دو انقلاب، ترجمه احمد گل محمدی، تهران، نشر نی، چاپ پنجم، ۱۳۷۹، ص ۳۸۹
۶. آبراهامیان، همان، ص ۴۸۵
۷. محمد پوزش، "نقش سید ضیاءالدین طباطبائی در جامعه سیاسی ایران" سایت باشگاه اندیشه، ۱۳۸۸ و ر، ک:  
سیدضیاءالدین به روایت اسناد ساواک، ص ۳۴۸

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/۳۶۹۷۸/انگلو فیلیپ>